

УДК 371.321.4

Н.В. Пилипенко

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Роль естетичного виховання у процесі формуванні особистості, її всебічному розвитку важко переоцінити. Необхідність естетичного виховання в навчально-виховному процесі вищих закладів освіти України, має першорядне значення для духовного розвитку майбутніх фахівців, оскільки діяльність детермінує розвиток внутрішнього світу людини, а особистісні якості, які мають вирішальний вплив на фахову діяльність особистості. Вважаємо, що є всі підстави розглядати естетичне виховання як сутнісну рису майбутнього педагога, яка характеризує його фахову орієнтацію.

Мета статті – проаналізувати поняття «естетичне виховання» як детермінанту професійної підготовки майбутнього педагога.

Філософи в давнину відзначали значення краси в житті та діяльності людини. Передовими педагогами визначено великий і різноманітний вплив мистецтва як найважливішого елементу краси і естетичного відношення до дійсності на людину. Мистецтво сприяє розвитку свідомості та почуттів особистості, її поглядів і переконань, значну роль відіграє у формуванні моральності, створює умови для духовного піднесення людини.

Естетичне усвідомлення дійсності людиною не обмежується однією лише діяльністю в галузі мистецтва: у тій або іншій формі воно присутнє у будь-якій творчій діяльності. Іншими словами, людина виступає художником не тільки тоді, коли вона безпосередньо створює

твори мистецтва, присвячує себе поезії, живопису чи музики. Естетичний початок закладено в самій людській праці, в її діяльності, спрямованої на перетворення навколишнього світу і самого себе. Естетичний розвиток особистості починається у ранньому віці. Дуже важко формувати естетичні ідеали, художній смак, коли людська особистість вже сформована. Необхідно звернути особливу увагу на естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку. У зв'язку з цим зростає роль вчителів, які, здійснюючи освітній процес, компетентно вирішують виховні завдання, в тому числі завдання естетичного виховання молодших школярів.

Естетичне виховання можна визначити як цілеспрямований процес формування творчо активної особистості, середовища проживання, праці, навчання з урахуванням естетичних норм і потреб [5].

Не менш важливою стороною змісту естетичного виховання є його спрямованість на особистісний розвиток студентів. Перш за все, необхідно формувати у майбутніх фахівців естетичні потреби в галузі мистецтва, в осягненні художніх творів здатних сприймати й оцінювати прекрасне, трагічне, потворне в житті і мистецтві, жити і творити «за законами краси» [3].

У «Словнику з педагогіки» Г. Коджаспірова термін «естетичне виховання» описує як: вироблення і вдосконалення у людини здатності сприймати, правильно розуміти, цінувати і створювати прекрасне в житті та мистецтві, активно брати участь у творчості, творенні за законами краси [1].

Поняття «естетичне виховання» органічно пов'язане з терміном «естетика», який походить від грецького слова «естезис» – почуттєвий. Цей термін було вперше введено німецьким теоретиком мистецтва Баумгартеном. Його праця «Естетика» була опублікована в 1750 році. З того часу естетика стала цілою галуззю наукових знань [4].

Естетичне виховання означає процес формування почуттів у сфері прекрасного. У цьому сенсі сутність естетичного виховання, на думку І. Харламова, полягає в організації різноманітної художньо-естетичної діяльності особистості, спрямованої на формування у неї здібностей повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного в мистецтві і житті, на вироблення естетичних понять, смаків та ідеалів, а також розвиток творчих задатків і обдарувань в галузі мистецтва [6].

Поняття «естетичне виховання» є найбільш загальним у теорії естетичного виховання. Воно включає в себе ряд залежних від нього понять. Серед них слід відзначити: естетичний розвиток, естетичний смак, естетичний ідеал, естетичне почуття.

Естетичний розвиток – процес цілеспрямованого становлення у людини сутнісних сил, що забезпечують активність естетичного сприйняття, творчої уяви, емоційного переживання, а також формування духовних потреб.

Естетичний смак – здатність людини до оцінки предметів, явищ, ситуацій з точки зору їх естетичних якостей. Істотним компонентом у прояві смаку є естетичний ідеал.

Естетичний ідеал – цілісний, соціально обумовлений, конкретно-чуттєвий образ, який є втіленням уявлень людей про досконалість краси в природі, суспільстві, людині, мистецтві.

Естетичне почуття – суб'єктивне емоційне переживання естетичного ставлення до предметів і явищ навколишнього світу. Естетичне почуття виражається в духовній насолоді чи відразі, супроводжує сприйняття і оцінку предмета в єдності його змісту і форми. Розвиток і виховання естетичного почуття спрямоване на формування у вихованців естетичного ідеалу і засвоєння ними естетичних норм і оцінок [1].

Г. Лабковська зазначає, що мета естетичного виховання полягає у розвитку естетичної активності особистості не тільки в художній діяльності, але перш за все, в практичному житті – у ставленні людини до природи, до інших людей і до самого себе, до звичаїв, форм поведінки, до світу речей, що оточують людину, нарешті, до мистецтва [2].

Завданнями естетичного виховання є:

1. Формування естетичної свідомості, що включає в себе сукупність знань з основ естетики, світової та вітчизняної культури, здатність розуміти і відрізнити справді прекрасне у мистецтві, народній художній творчості, природі.

2. Формування естетичних почуттів, смаків; розвиток мотивацій (потреб, інтересів) і здібностей до художньо-творчої діяльності.

3. Формування способів художньо-творчої діяльності; підтримка обдарованих дітей: вироблення досвіду (умінь і навичок) організації середовища проживання, праці, навчання з урахуванням естетичних норм і потреб [5].

Естетичне виховання виконує такі функції:

1. У всіх видах діяльності воно виділяє вміщений у них естетичний елемент і перетворює в засоби естетичного розвитку, освіти, формування особистості в інтелектуально – мовній діяльності вичленується краса, мистецтво слова, розумової праці, об'єктивна сторона дійсності, художність мови.

2. У трудовій діяльності підкреслюється краса мети і процесу праці, його результатів і тих стосунків, що виникають у ході колективної діяльності.

3. У моральній діяльності увага приділяється прекрасному: в суспільних ідеалах людей, в їх прагненні і поведінці.

4. У процесі образотворчої діяльності дітей розкривається краса світу,

в її формах, фарбах, лініях, співвідношенні і композиціях. Краса відображена, перетворена і втілена в художніх образах мистецтва.

5. У музиці перед особистістю розкривається краса гармонійного руху, створення людиною звукових композицій.

6. Через основи фізичної культури і гігієни людина пізнає красу дитячого тіла.

I. Харламов підкреслює, що, оскільки естетичне виховання здійснюється передусім за допомогою мистецтва, його зміст має охоплювати вивчення та залучення особистості до різних видів і жанрів мистецтва – до літератури, музики, образотворчого мистецтва. Істотною стороною естетичного виховання є також пізнання прекрасного у житті, у природі, в моральному образі та поведінці людини.

Не менш важливою стороною змісту естетичного виховання є його спрямованість на особистісний розвиток. Перш за все, необхідно формувати

в майбутніх педагогів естетичні потреби в галузі мистецтва, в осягненні художніх цінностей суспільства. Найважливішим елементом змісту естетичного виховання є розвиток в особистості мистецьких сприйнять. Ці сприйняття мають охоплювати широку сферу естетичних явищ. Зокрема, необхідно навчити людину сприймати прекрасне в різних видах мистецтва,

у природі, в навколишньому світі та у поведінці людей.

Істотним компонентом естетичного виховання є оволодіння знаннями, пов'язаними з розумінням мистецтва і умінням висловлювати власні судження (погляди) з питань художнього відображення дійсності. З цим пов'язане формування в особистості понять про специфіку відображення цієї дійсності в різних видах і жанрах мистецтва,

виробленню вміння аналізувати зміст і морально-естетичну спрямованість мистецтва.

Важливим змістовним компонентом естетичного виховання є залучення особистості до художньої творчості, розвитку її нахилів та здібностей

до музики, образотворчого мистецтва та літератури. Ми переконані в тому, що у кожної людини є різноманітні потреби в художній творчості, які необхідно розвивати і використовувати з метою виховання.

Нарешті, естетичне виховання має спрямовуватися на розкриття та усвідомлення громадянської основи мистецтва і сприяти формуванню у людини громадських поглядів і переконань, а також моральності [6].

В. Смирнов виділяє наступні шляхи здійснення естетичного виховання особистості:

– естетичне виховання та освіта в навчальній діяльності (навчальні заняття з мови, літератури, історії, музики, образотворчого мистецтва, світової

та вітчизняної художньої культури) і в різноманітних формах і видах позанавчальної виховної роботи;

– прилучення особистості до художньо-творчої діяльності в закладах освіти та культури і т. п. [5].

Естетичне виховання саме по собі здійснюється лише в щільній єдності

з усіма іншими видами виховання. Наприклад, розумове виховання учнів, якщо воно проводиться повноцінно, не повинно відриватися від морального

і естетичного виховання, інакше воно просто перестане бути вихованням, зведеться до натаскування, зубріння.

Естетичне виховання не може здійснюватися без ідейних, інтелектуальних і моральних критеріїв.

Єдність естетичного та інтелектуального визначається тим, що естетичне ставлення людини до дійсності базується на пізнанні. Естетичне виховання невіддільне від таких інтелектуальних почуттів як цікавість, допитливість, інтерес.

Рух думки, різноманітні ідеї та пов'язані з ними асоціативні уявлення невіддільні від естетичного почуття, коли воно стає змістовним. Це тим більше так, то що естетичне усвідомлення пов'язане із задоволенням від проникнення в глибину змісту предмета, воно є результатом своєрідного творчого пізнання [2].

Освітній процес в цілому має свою загальну задачу – сформувати гармонійно розвинену особистість. Кожен навчальний предмет виконує при цьому свою особливу функцію, дає знання у певній галузі, розвиває ті чи інші здібності [3].

Висновки. Отже, рівень естетичної культури особистості – складне структурне утворення, що включає ряд взаємопов'язаних між собою елементів, до якого входить як теоретичне освоєння естетики, історії та теорії різних видів мистецтва, так і, головним чином, практичне знайомство з багатьма класичними та сучасними художніми творами. До основних факторів естетичного виховання людини в розвиненому суспільстві належить виховання: у праці та інших видах людської діяльності; під впливом навколишнього предметного середовища; через вплив творів мистецтва; в ході занять художньою самодіяльністю; теоретичне естетичне виховання. Усі чинники естетичного виховання органічно взаємодіють між собою. Особливо важливим є розвинути прагнення людини до підвищення своєї естетичної та художньої культури, стимулювати його потребу в безперервному глибокому та різнобічному самоосвіті та самовихованні. Рівень культури залежить від ступеня естетичної активності самої особистості, а всі фактори спрямовані саме на те, щоб її розвивати й стимулювати.

Список використаних джерел:

1. Лабковська Г.С. Естетична культура і естетичне виховання: кн. для вчителя / Г.С. Лабковська. – М.: Просвещение. – 1983. – 304 с.;
2. Лихачов Б.Т. Теорія естетичного виховання школярів: навч. посібник зі спецкурсу для студентів пед. ін-тів. / Б.Т. Лихачов. – М.: Просвещение. – 1985. – 176 с.;
3. Люблінська А.А. Дитяча психологія: навчальний посібник для студентів педагогічних ін-тів. / А.А. Люблінська. – М.: Просвещение. – 1971. – 415 с.;
4. Герасимова С.А. Система естетичного виховання школярів / С.А. Герасимова. – М.: Педагогіка. – 1983. – 264 с.;
5. Тализіна Н.Ф. Формування пізнавальної діяльності молодших школярів: кн. для вчителя / Н.Ф. Тализіна. – М.: Просвещение. – 1988. – 175 с.;
6. Харламов І.Ф. Педагогіка: навч. посібник / І.Ф. Харламов. – М.: Гардари. – 2003. – 519 с.

Пилипенко Н.В. Естетичне виховання особистості як детермінанта професійної підготовки майбутнього педагога

Анотація

Автор статті аналізує поняття «естетичне виховання» як детермінанту професійної підготовки майбутнього педагога; розкриває показники розвитку естетичної культури особистості; визначає завдання естетичного виховання; виокремлює компоненти естетичного виховання особистості.

У статті розглядаються шляхи здійснення естетичного виховання особистості.

Ключові слова: *естетичне виховання, естетика, естетичний розвиток, естетичний смак, естетичний ідеал, естетичне почуття.*

Анотація.

Пилипенко Н.В. Эстетическое воспитание личности как детерминанта профессиональной подготовки будущего педагога

Автор статьи анализирует понятие «эстетическое воспитание» как детерминанту профессиональной подготовки будущего педагога; раскрывает показатели развития эстетической культуры личности; определяет задачи эстетического воспитания; выделяет компоненты эстетического воспитания личности.

В статье рассматриваются пути осуществления эстетического воспитания личности.

Ключевые слова: *эстетическое воспитание, эстетика, эстетическое развитие, эстетический вкус, эстетический идеал, эстетическое чувство.*

Pylypenko N. Aesthetic education as a determinant of individual training future teachers.

Annotation.

The author analyzes the concept of "aesthetic education" as a determinant of training future teachers; revealing indicators of aesthetic culture of the individual; defines the tasks of aesthetic education; distinguishes aesthetic education of the individual components.

This article considers how to implement aesthetic education of the individual.

Keywords: *aesthetic education, aesthetics, aesthetic development, aesthetic taste, aesthetic ideals, aesthetic sense.*